

UDK 811.163.4(497.16)

Branislav OSTOJIC**KNJIŽEVNI JEZIK U CRNOJ GORI I VUKOVA REFORMA***

0.0. Sam naslov rada zahtijeva bliže objašnjenje. Neće tu biti riječi o jezičkoj normativnosti i nenormativnosti Vukova standarda u Crnoj Gori, o međusobnim odnosima gramatičkog sistema Vukova jezika prema sistemima na pojedinim areama crnogorskog govornog područja i opšternogorskih jezičkih crta uopšte. Nećemo davati ni ekscerpiranu građu, pa ćemo samim tim izbjeći pojedinačno filološko opisivanje konkretnih jezičkih podataka i sl. Naš je rad više teorijske prirode. Zapravo, biće u njemu riječi o onome što je rezultiralo bezrezervnim prihvatanjem Vukove jezičke reforme. Ograničićemo se ovom prilikom na opštu književnojezičku situaciju u Crnoj Gori u istorijskoj perspektivi njegove standardizacije, posebno za vrijeme Vuka i njegove reforme, pa zatim i na prijem Vukove reforme u Crnoj Gori. Jer, sva pomenuta pitanja, i niz neizbježnih u vezi sa njima, čine tematiku za sebe te ne mogu biti predmet analize na ovom mjestu.

0.1. Vukovo reformatorsko doba i u Crnoj Gori, kao i u drugim oblastima srpskohrvatskog govornog područja, nametnulo je problem modernizacije kulture uopšte i jezičkog izraza njenog – književnog jezika. U teškoj borbi za književni jezik naš Vuk Karadžić svjesno nosi veliki teret na plećima. Ali, on nije ni jednog trenutka, čak ni onda kad mu je i život bio u opasnosti, pomišljao na odstupnicu. Njegova borba za reformu književnog jezika, za reformu grafije i ortografije i za fonetski princip pisanja uzdrmali su svu Vojvodinu i Srbiju. Tamo je on dobio glavne protivnike. Tu su se rađali problemi i otpori. On ide dalje. Ide da pobijedi i u pobjedu vjeruje; svjestan je da pobjednici pišu istoriju i da im se ne sudi. On neće da mu se sudi.

Nešto drukčije su, doduše, ta pitanja postavljana, primana i razrješavana u Crnoj Gori. Gorostasna figura Petra II Petrovića Njegoša uobličava i usmjerava sveukupna kulturna kretanja. Stoga su prilike u Crnoj Gori u svakom pogledu, pa i u kulturi, daleko jednostavnije i jasnije nego drugdje. Sav taj posao tekao je mnogo mirnije, bez nekih ozbiljnih problema i trzavica, što je razumljivo i s obzirom na prilike koje su prethodile Vukovu vremenu i pratile ga na ovom prostoru, o čemu nam jasno govori kratak presjek najvažnijih momenata s tim u vezi.

* Tekst je preuzet iz Zbornika radova *Vuk St. Karadžić i Crna Gora*, Crnogorska akademija nauka i umjetnosti, Titograd, 1987, str. 27–35.

0.2. U vojvođanskim specifičnim okolnostima društveni i kulturni život dozvoljavaju radikalniju smjenu tradicija. *Srpskoslovenski*, na primjer, u jeziku pada postepeno u zaborav, *ruskoslovenski* osvaja postepeno prostore, a *slavenoserbski* se rađa u opoziciji i ide na prevlast. I svi se opet podjednako nadaju da osvoje tržište. Među književnicima je jedna opšta grabež. „A kako to oni čine?“ – pita se Vuk i odgovara: „Svaki po svojoj volji i po svome vkusu. Nikakvim jezikom na ovom svijetu nije tako lasno pisati kao ovim njihovim: Kod njih ne treba znati nikakve gramatike (ni srpske ni slovenske), nego zareži pero pa piši po svome vkusu, kako kad iz pera ističe: što ne znaš srpski, metni slavenski; što ne znaš slavenski, metni srpski, a što ne znaš ni srpski ni slavenski metni kako ti drago...“¹

Vuk, međutim, sa neponovljivom energijom raskida sa svim tim i zahtijeva povratak sopstvenim nacionalnim tradicijama folklornoga kulturnoga kruga. „U stvaranju književnoga jezika Vuk je odredio i tešku i lepu dužnost književnicima svoga naroda.“²

0.3. Slično se dešava i u Srbiji, u tek stvorenim uslovima za kulturni napredak; proživljava i ona vojvođanske prilike, ali u kraćim rokovima. U zgusnutom vidu i u kratkom vremenu odslikavaju se sve one mijene i zaokreti koji su se u Vojvodini odigrali u toku nešto više od jednog stoljeća.

0.4. U Crnoj Gori, međutim, sveukupne prilike pogoduju Vuku. Jezička, kao i kulturna, situacija uopšte – bila je mnogo jednostavnija. Tu nije bila potrebna nikakva supstitucija jezičke osnovice standarda. *Ruskoslovenski*, *slavenoserbski* i *narodni elementi* na ovom terenu nijesu bili u međusobnom sukobu oko „prevlasti“. Crkvenoslovenski je tu mnogo ranije počeo da klizi ka propasti, a narodni jezik da osvaja prostore.

Vladike su, posebno Petar II Petrović Njegoš, uvijek kada im to zatreba, rado posezali i za ruskoslovenskim, pa i slavenoserbskim tipom jezika, služili se njihovim izrazima, mada oni tamo (posebno ovaj posljednji) nijesu bili uhvatili dubljeg korijena. Njegoš je, uostalom, i pjesničkom praksom i ličnim stavom prema Vukovoj akciji pokazao sklonost narodnom tipu jezika. To je, uostalom, karakterisalo jezik njegova strica Petra I Petrovića koji se s pravom može uzeti, i uzima se, kao preteča Vuka Stef. Karadžića na ovim prostorima. Njegoš je u potpunoj saglasnosti sa Vukovim principima, pokazivao izvanredan smisao i veliku sklonost prema narodnom jeziku i narodnoj pjesničkoj tradiciji. Ali, dubina i širina njegove poetske i filozofske inspiracije nijesu mogle ostati u uskim granicama folklornog izraza. Prebravši i najskriveni kutke čudesne narodne metaforike, Njegoš otvara sefove religioznih i opštekulturnih

¹ Vuk Stef. Karadžić, *Iz predgovora I izdanju srpskoga rječnika*, 1818. godine.

² A. Belić, *Vukova borba za narodni i književni jezik*, Beograd, 1948, 79.

evropskih leksičkih fondova i u svoj jezik unosi znatnu građu iz tih sefova. Petar I je, iako njegovi radovi nijesu štampani, svojim djelom na narodnom jeziku imao velikog uticaja na Njegoša. Njihov jezik je u osnovi isti, samo što je Njegoš u pogodnom trenutku pokazao kako se narodni govor može upotrijebiti u književnosti, bez obzira na posezanje za tradicijom koje se ni jedan ni drugi, a ni Vuk, nijesu klonili.

0.5. Svi procesi koji su u vezi sa jezičkom problematikom u Crnoj Gori, tekli su, dakle, spontano i sasvim tiho. Vukova borba za književni jezik, za reformu grafije i pravopisa, kao i događaji u vezi sa usvajanjem književnog jezika, nijesu imali protivnika na crnogorskom govornom području, tako da se borba za reformu jezika i pisma nije vršila na tom rejonu. Književni jezik i Vukova reforma prihvaćeni su u njoj bez ikakvog otpora kao prirodni i završni čin jednog procesa koji je već tu imao u istorijskojezičkom kontinuitetu duboke „prostonarodne“ korijene i plodno tlo, što je imalo, s druge strane, velikog udjela i značaja za pobjedu Vukovih načela na srpskohrvatskom području uopšte.

1.0. Sve je to u Crnoj Gori imalo svoje istorijske preduslove koji su svojim osobenostima pogodovali ispunjavanju zadataka Vukova vremena. Te pogodnosti su sljedeće:

1.1. Održan je kontinuitet sa srednjovjekovnim (narodnim) tipom jezika čemu su na naročit način odgovarale prilike koje nijesu dozvoljavale da se klase i pojedini društveni slojevi u Crnoj Gori međusobno diferenciraju posebnim povlašćenim i nepovlašćenim položajima ni u društvenom ni u kulturnom životu uopšte. Prema tome, pisana književnost koja je u prošlosti u drukčije postavljenim uslovima bila privilegovana, ovdje, u Crnoj Gori, bila je bliska usmenoj književnosti narodnih masa tako da su se u pomenutim okolnostima navedena dva oblika u osnovi jedinstvene književne djelatnosti dopunjavala. Zna se i to da genetski pri pojavi pisane književnosti, usmena tradicija i narodna književnost čine njenu polaznu osnovu.

Crna Gora je u tom pogledu predstavljala specifičnost. U njoj do u skorašnje doba, tako reći, pisana književnost nije imala tu sudbinu da se u cjelosti emancipuje u zasebnu, višu formu književnog djelovanja, da se sasvim oslobodi presudnog uticaja narodne književnosti u kojoj je, razumije se, egzistirao narodni jezik — jezik širokih narodnih masa. Nije takav jezik egzistirao samo u tom korpusu, već je i korpus ostalih rukopisnih dokumenata ostvarivan, na prostom narodnom jeziku. Za crnogorsko govorno područje posebno je bilo specifično, a i danas je, njegovanje lijepe javne riječi, usmene, a dijelom i pismeno zasvjedočene, u čemu značajno mjesto ima takva riječ Petra I Petrovića.

1.2. U Boki je sedamnaesti i osamnaesti vijek ispunjen književnim radom, o čemu nam, govori, pored ostalog, rukopisni zbornik narodnih pjesama koje su se u narodu pjevale u raznim prilikama, a sačuvali ih od zaborava nepoznati, ali ipak dosta brojni bokeljski zapisivači.³ Ima tu prilježnog bilježenja bugarštičkih i guslarskih narodnih epskih pjesama. U Crnogorskom primorju, posebno u Perastu i njegovoj okolini, javljali su se, s vremena na vrijeme, pasionirani sakupljači narodnih umotvorina; tako se našao i jedan broj iznemoglih – ali vrijednih i savjesnih staraca da te pjesme zabilježe i sačuvaju od zaborava. Ima nešto od toga sačuvano u rukopisnim bilješkama po Ljutoj, Dobroti, Prčanju i njima susjednim mjestima.

Andrija Zmajević, rodом iz Perasta, inače porijeklom iz unutrašnjosti Crne Gore, prepjevao je, kao što je poznato, Gundulićeva *Osmana* u narodne bugarštičke stihove. Iz toga vremena potiče i pastoralni roman *Ljubdražića*, koji je vješto satkan u stihove.

1.3. Narodnim jezikom pisane su i pjesme vladike Vasilija Petrovića iz sredine 18. vijeka, a takav je jezik u *Poslanicama* Petra I Petrovića Njegoša koje su svojevrsno književno ostvarenje, pa zatim u njegovim pjesmama i drugim književnim ostvarenjima.

1.4. I ne samo, kao što rekosmo, u navedenom korpusu koji je čisto literarnog karaktera nego i u drugim korpusima. U pismima, na primjer, i prepisci, testamentima i ispravama i drugim dokumentima u upotrebi je opet narodni jezik.⁴ Takve su, recimo, i *Paštrovske isprave* sa Crnogorskog primorja iz 16. vijeka, s glavinom iz 17. i 18. stoljeća.

1.5. Mnogo je više takve građe sačuvano na Cetinju čija je sadržajno-prostorna lokacija vezana ne samo za nekadašnju Staru Crnu Goru već mnogo šire od današnjih granica Crne Gore, pa često i dalje. Današnji arhivi: cetinjski, dubrovački, kotorski, zadarski, a djelimično i arhiv SANU u Beogradu puni su takve građe koje potiče iz 16. vijeka, a većina je tih dokumenata upućivana iz Crne Gore u 17. i 18. vijeku dubrovačkoj i mletačkoj vlasteli; znatan dio nje je pristizao, na primjer, cetinjskom dvoru iz unutrašnjosti Crne Gore i obratno. Sva ta dokumenta pisana opet narodnim jezikom, u svima njima je ocrtan današnji lokalni govorni idiom. Njihov jezik je, dakle, čisto narodni i on je u opticaju u takvom mediju od najstarijih vremena, pa je kao takav posebno značajan za praćenje kontinuiteta u razvoju književnog jezika iako to nijesu literarna ostvarenja. Uostalom, književni jezik nije samo jezik knjige. On je jezik komunikacije uopšte; izvornici su mu svi funkcionalni stilovi, svi tipovi tekstova i oba izraza (pisani i govoreni).

³ Pavle Ivić, *Srpski narod i njegov jezik*, SKZ, Beograd, 1971, 148.

⁴ P. Ivić, Op. cit., 157.

2.0. Polovinu današnje Crne Gore prekriva najprogresivniji dio štokavskog dijalekta, govorna zona na čijim je osnovama izgrađen novoštokavski koine, koje je Vuk u oba slučaja – i kao dijalekat i kao književnojezičko ostvarenje – uzeo u osnovicu savremenog književnog jezika.⁵

Drugi dio današnje Crne Gore pripada starijim štokavskim govorima, ali se, i na tom području, kao i na onom prvom, stvarala narodna književnost, nje govala lijepa usmena riječ, koja nije znala za međe i granice...

Tako, na primjer, Petar I Petrović, inače, kao što smo rekli, Vukov preteča koji dijalekatski ne pripada istoj govornoj zoni u Crnoj Gori, nastojao je da kao vladar i mitropolit crnogorski i taj drugi dio Crne Gore veže za sebe, za ondašnju Crnu Goru. Sa tamošnjim se plemenima i dopisivao, namijenio im veliki broj poslanica – jednostavno težio je da im se što više približi. U tome je i uspijevao. Svoj izraz je vješto podešavao plemenu kojemu namjenjuje poslanice. To je, uostalom, radio i kad se obraćao, recimo, plemenima sa tadašnjeg crnogorskog primorja. Znači, on se pomenutim plemenima koja su dijalekatski pripadala novoštokavskoj govornoj zoni približavao podešavajući svoj izraz zavisno od plemena kojima je poslanice namjenjivao. Sasvim je onda razumljivo što u njegovom književnojezičkom izrazu imamo osobine novoštokavskog dijalekta. Otuda jezik njegovih poslanica predstavlja koine različitih crnogorskih govora sa čijim je predstavnicima čitavo vrijeme opštio pismeno ili usmeno.⁶

2.1. Dakle, crnogorsko je govorno područje, pored svoga domaćega dijalekta koji je ušao u Vukovu osnovicu književnog jezika, na cijelom svom prostoru, na jednom i drugom govornom tipu nje govalo i donosilo izvanredan jezik narodnih umotvorina koji je, takođe, ušao u Vukov, u osnovicu književnog jezika, bez obzira na to što nije bio uvijek jezik pisane književnosti, ali naš književni jezik je preko toga i takvoga jezika dobijao narodnu osnovicu. Uostalom, kao što rekosmo, jezik folklorne književnosti ušao je u temelje srpskohrvatskog književnog jezika.⁷ A, to i zbog toga što je na oblikovanje govornog i pismenog izraza uticala popularna usmena i pisana narodna književnost, kao i omiljeni umjetnički književni motivi koji su kružili po narodu.⁸ Takav jezik „folklorne tradicije“ u Crnoj Gori u navedenim uslovima morao je pokazivati naddijalekatske osobine, što znači da je bio

⁵ M. Pešikan, *Naš književni jezik na sto godina poslije Vuka*, Beograd, 1970, 89.

⁶ B. Ostojić, *Jezik Petra I Petrovića*, CANU, Titograd, 1976.

⁷ D. Brozović, *Standardni jezik*, Zagreb, 1970. 85–119; H. Kuna, *Književna koine u relaciji prema prestandarnim idiomima u standardnom jeziku*, *Književni jezik*, 1–2 (1976), Sarajevo, 9–20; H. Kuna, *Jezik bosanskohercegovačke muslimanske narodne poezije u odnosu prema standardnom jeziku*, *Književni jezik* VII, 3, 1978) Sarajevo 5–29.

⁸ I. Grickat, *Aktuelni jezički i tekstološki problemi u starim srpskim ćirilskim spomenicima*, Beograd, 1972, 19.

donekle gramatički regulisan, semantički vrlo gibak i sa bogatim sintaksičkim odnosima narodnih govora, leksičkim bogatstvom i svim onim što jeziku daje standardološki karakter, odgovarao je uglavnom Vukovu modelu književnog jezika.⁹ Sasvim je onda razumljivo što je Vuk sa svojim principima i reformom uopšte – ovdje, u Crnoj Gori, potpuno i bezrezervno prihvaćen.

2.2. Ukoliko je riječ o umjetničkoj literaturi i jeziku u njoj, može se slobodno kazati da je ona tada u Crnoj Gori bila u skromnim začetima svojim, ali ne i beznačajna, iako je ona tek sada u povoju, pa samim time i jezička stabilizacija njena. No sigurno je, kao što smo i napomenuli, da se model književnog jezika sa folklornom bazom u Crnoj Gori počeo izgrađivati prije Vuka Karadžića. Petar I Petrović, na primjer, kao preteča Vuka Karadžića, vješto se koristio osobenostima jezika narodne književnosti, i to, prije svega, jezikom poezije, kojih nije bilo u izrazu svakodnevne jezičke komunikacije, pisane i govorene – svejedno. No, Petar I Petrović imao je izgrađen model književnog jezika koji se u osnovi ne razlikuje od Vukova i Njegoševa. Sva svoja ostvarenja, literarnog i onog drugog karaktera, posebno poslanice, pisao je jezikom koji je zaista predstavljao originalni uzorak naše proze početkom prošloga vijeka.¹⁰ Tada je, može se s pravom reći, nastupio i period diferenciranja stilova našega književnog jezika, a on je u stvari tada pred svojim formiranjem.¹¹ U 19. vijeku Crna Gora ima već genijalnog Njegoša, pa zatim značajne pisce kao što su Stefan Mitrov Ljubiša, Marko Miljanov i niz vrlo korisnih stvaralaca u crnogorskoj pripovjedačkoj prozi poslije Njegoša, posebno do 1912. godine, na primjer.¹² U njihovim ostvarenjima sreće se narodni jezik – njihova djela su, dakle, s tematikom iz naroda i osvježena sa izvora narodne poezije.

3.0. Navedene pogodnosti, koje smo mi ovdje podijelili, u osnovi u dvije grupe, imale su – razumije se – odlučujuću ulogu u prihvatanju Vukove jezičke reforme na crnogorskom prostoru. U svemu ovome, naravno, nije beznačajno ni Vukovo drobnjačko porijeklo, a ono se utemeljilo u Vukov i vukovski književni jezik. Izgrađujući književni jezik srpskohrvatski i odabirajući govorne osobine, narodne – a ne bilo koje druge – Vuk svoj domaći govorni tip uvodi u opštesrpskohrvatski. Iz jedne mase jezičkih formi, sintaktičko-semantičkih veza i spojeva, leksičkih jedinica, njihovih varijanti i podvarijanti, sinonimskih odnosa i dubleta, Vuk vrši precizan izbor onog „narodskijeg“. Dolazi time do izmjene u fizionimiji onog temeljnog. Sve se prelijeva u varijacijama i nijansama. U takvom spoju topi se Vukova domaća

⁹ R. Bošković, *Odabrani članci i rasprave*, CANU Titograd, 1978.

¹⁰ B. Ostojić, *Jezik Petra I Petrovića Njegoša*, CANU Titograd, 1978.

¹¹ R. Bošković, *Odabrani članci i rasprave*, CANU Titograd, 1978.

¹² Č. Vuković, *Crnogorska pripovjedačka proza od Njegoša do 1918*, Titograd 1973.

govorna potka. Topi se, ali se ne istapa. Ona i danas zrači. Uostalom, vukovski jezik nikada, pa ni danas, nije „doživeo raskid sa dijalekatskom osnovicom“.

3.1. Pored toga, njegov boravak u Crnoj Gori 1834. i u 1835. godini posebno, a i oni 1841, 1861 i 1862. imali su značajnog udjela u završnim fazama na reformi srpskohrvatskoga književnog jezika, reformi njegove grafije i ortografije i u stabilizaciji fonetskog pravopisa koji je on još u prvom periodu svoga plodnog rada počeo primjenjivati.

3.2. Njegov jezik se stalno razvijao, stalno je širio svoju bazu infiltrirao književnojezičke osobenosti iz najrazličitijih medija jezičke komunikacije sa svih zona naše govorne teritorije. U svom pedesetogodišnjem radu stalno je , pomjerao granice, sužavao ili proširivao, prvousvojenom pojmu o opštoj primjeni i funkcionisanju narodnog jezika u književnosti. U tome su imala, razumije se, velikog udjela Vukova svježija obavještenja o raznolikosti i razuđenosti narodnih govora naših, o njihovoj, prije svega, leksičkoj po-cijepanosti i ispreturanosti. Njemu, kao vječitom putniku, svaki novi odlazak u narod, iako se kretao opet iz naroda, donosio je novija, svježija i savremenija saznanja. Sve je to uticalo na Vukova shvatanja o strukturi i funkcionisanju književnog jezika našeg. Ona su se postepeno razvedravala, parcelisala i kristalizovala.

3.3. Poseban udio u svemu tome imaju i crnogorske književnojezičke prilike sa kojima se Vuk naknadno i detaljnije upoznao pri posjetama Crnoj Gori kada je 1836. na Cetinju štampao novim pravopisom tamo dopunjenu zbirku poslovice, pri čemu su mu znatno pomogli Njegoš i Milaković. Već nam i to samo po sebi govori da ono što nije mogao postići u Srbiji i Vojvodini, Vuk je, bar unekoliko, postigao u Crnoj Gori. Tada se pojavljuje i fonema h kao sastavni dio reformisane azbuke i fonološkog sistema srpskohrvatskoga književnog jezika, što daje veću pravilnost i unutrašnju stabilnost srpskohrvatskom jezičkom sistemu.¹³ Takav, možda završni potez reformatorskog rada čini pod uticajem crnogorskih govora i govora Dubrovnika. Sa istoga područja Vuk je znatno obogatio svoj Rječnik, o čemu dovoljno dokaza imamo u drugom njegovom izdanju u oznakama da su mnoge leksičke jedinice nađene u Crnoj Gori i Boki.¹⁴

Tu je već i njegova završna faza na reformi književnog jezika i pravopisa, te ujedno presudni momenti borbe za narodni jezik. U toj epohi njegov jezik sve više dobija opštenarodnu jezičku boju.

Sve to, kao što se vidi, znači da je Vuk prišao proširivanju baze književnog jezika srpskohrvatskog, što je imalo veliki istorijski i dalekosežni

¹³ P. Ivić, *Vukova jezička reforma*, Vukov zbornik, Beograd 1966, 66.

¹⁴ M. Stevanović, *Značaj i potrebe detaljnog proučavanja Vukova jezika*, Vukov zbornik 1966, 29.

značaj pri probou blokae konzervativnih krugova. Veliki uticaj u tom pogledu na Vuka imale su, i pomogle mu, takoe crnogorska govorna praksa i njene društveno-političke i opšte kulturne prilike uopšte.

4.0. Njegoš se nije javno deklarirao u vezi sa Vukovim idejama o reformi književnog jezika, reformi grafije i ortografije, ali ni kao protivnik njegovih principa – iako bi se moglo nešto slično očekivati, s obzirom na opštepoznati stav Srpske mitropolije u Karlovcima¹⁵ pa zatim – nakon izlaska knjige *Crna Gora i Boka Kotorska*, gdje je Vuk (kako reče M. Popović) „sečivom nauke ranio, osporio Njegoševu herojsku viziju Crne Gore“ – moralo je doći do nesporazuma. Oni se „nisu razumeli. Morali su se intimno udaljiti jedan od drugoga da se ne bi sasvim razišli“. ¹⁶ Pa, i pored svega toga, u Njegoševo vrijeme pokreće se u Crnoj Gori godišnjak *Grlica*, koji je uređivao D. Milaković. Jezik toga crnogorskog almanaha zasnovan je na narodnom jeziku koji je propagirao Vuk Karadžić. Urednik almanaha napisao je 1838. godine, po Njegoševu nalogu, razumije se, *Srbsku gramatiku za crnogorsku mladež*. Djelo je višestruko značajno, pored ostalog i za praćenje razvoja književnog jezika u Crnoj Gori, kao i po tome što ono čuva stavove P. P. Njegoša prema reformi Vuka Stef. Karadžića. ¹⁷ Pa zatim svojom pisanom riječju Njegoš se jednači sa Vukom te time produžava put mirnom razvitku književne riječi u Crnoj Gori do zajedničkog cilja kome su težili i ostali narodi srpskohrvatskog govornog područja. ¹⁸

5.0. U postvukovskom periodu, a posebno od 1871, izlazilo je više listova i časopisa u Crnoj Gori koji su donosili priloge iz naše nauke, književnosti i kulture, a javljali su se i prilozi o jeziku. Među autorima ima uglednih i afirmisanih književnika. U njima je razvijan, prije svega, kult ličnosti Vuka Karadžića.

Oslanjajući se na Vukovu reformu i uzimajući je kao bazu časopis *Luča* za 1897. godinu br. 10 počinje objavljivati seriju članaka sa prvim napisom pod naslovom *Mir prahu besmrtnoga Vuka*. U člancima se poklanja izuzetna pažnja leksici narodnih govora, odnosno narodnim govorima uopšte; vrši se dopuna Vukova *Srbskoga Rječnika* iz 1850. godine, proučava se Vukov rječnik sa semantičke strane i sl. ¹⁹ I najzad – poznati članci, kao što su *Vračajmo*

¹⁵ R. Simić, *Napomene o Vukovu književnom jeziku*, Jugoslovenski seminar za strane slaviste, 1979, br. 30, 82

¹⁶ Miodrag Popović, *Prvi susreti Njegoša i Vuka*, Stvaranje 9–10, Titograd 1963, 154.

¹⁷ R. Šuković, *Srbska gramatika D. Milakovića*, Zbornik za jezik i književnost, knj. I, Titograd 1972, 107–116; Vladimir P. Gutkov *Srbska gramatika D. Milakovića i njen značaj za nauku o srpskohrvatskom jeziku*, JF XXXI, 55–65.

¹⁸ R. Simić, Op. cit. 81.

¹⁹ B. Ostojić, *Članci i prilozi o srpskohrvatskom jeziku u crnogorskim časopisima 1871–1912*, Književnost i jezik Beograd, br. 3 g. 1980., 313–321.

narodne riječi na svoje mjesto, Nova Zeta, 1877, br. 5; *O srpskom jeziku*, Luča 1895, br. 4, i 5. i 7–8. i sl. predstavljaju jedan izvanredan prilog borbi za čistotu narodnog jezika u odbrani standardnog jezika od „prijetnje tuđih riječi“.